

SUG'URTA BOZORIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Ilmiy rahbar: "Iqtisodiyot" kafedrası dotsenti

M.M.Muxtarov

Odiljonov Davronbek

Andijon davlat texnika instituti Iqtisodiyot yo'nalishi 4-kurs talabasi

Sug'urta bozorining rivojlanishi va barqarorligini ta'minlashda bir qator omillar muhim ahamiyatga ega. Ushbu omillar iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va texnologik sohalarni o'z ichiga oladi. Har bir omil sug'urta bozorining dinamikasini belgilovchi muhim element sifatida qaraladi.

Iqtisodiy omillar sug'urta bozorining asosiy poydevorini tashkil etadi. Mamlakatning iqtisodiy holati, ya'ni yalpi ichki mahsulot (YIM), inflyatsiya darajasi, ish o'rinlari va daromad darajalari sug'urta xizmatlariga talabni belgilaydi. Yuqori daromad darajasiga ega aholi sug'urta xizmatlarini ko'proq iste'mol qiladi, bu esa bozorning kengayishiga olib keladi [1]. Shuningdek, iqtisodiy o'sish davrida sug'urta kompaniyalari ko'proq investitsiyalar jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladi, bu esa ularning moliyaviy barqarorligini oshiradi. Biroq, iqtisodiy inqiroz yoki resessiya davrida sug'urta bozorida pasayish kuzatilishi mumkin, chunki iste'molchilar xarajatlarni qisqartirishga majbur bo'lishadi.

Ijtimoiy omillar ham sug'urta bozorining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan munosabati va xabardorligi, shuningdek, ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi farqlar sug'urta bozorining shakllanishiga ta'sir qiladi. Masalan, yuqori daromadli qatlamlar ko'proq sug'urta polislarini sotib olishga tayyor bo'lishi mumkin, chunki ular xavf-xatarlarni boshqarishga ko'proq e'tibor berishadi. Aholining sug'urta haqida xabardorligi va ta'lim darajasi ham muhimdir. Odamlar sug'urta xizmatlarining foydalarini tushunib etganda, ular ushbu xizmatlarga murojaat qilish ehtimoli oshadi. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy axborot vositalarining roli ham aholi orasida sug'urta haqidagi ma'lumotlarni tarqatishda muhimdir.

Siyosiy omillar sug'urta bozoriga ta'sir etuvchi yana bir muhim faktor hisoblanadi. Davlat siyosati va qonunchilik, shuningdek, tartibga solish mexanizmlari sug'urta bozorining faoliyatini belgilaydi. Sug'urta kompaniyalariga qo'yiladigan talablar va qonunlar ularning ish faoliyatini boshqaradi [2]. Masalan, davlat tomonidan belgilangan minimal sug'urta talablarini bajarish majburiyati kompaniyalarni yanada ishonchli va barqaror bo'lishga undaydi. Shuningdek, davlat tomonidan beriladigan subsidiyalar yoki rag'batlantirishlar sug'urta xizmatlarining narxini pasaytirishi va ularni kengroq aholi qatlamlariga yetkazish imkoniyatini yaratishi mumkin.

Texnologik omillar sug'urta bozorining zamonaviy rivojlanishida juda muhim ahamiyatga ega. Raqamli innovatsiyalar va yangi texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data) va blokcheyn texnologiyasi sug'urta xizmatlarini taklif qilishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Ushbu texnologiyalar yordamida sug'urta kompaniyalari mijozlarning ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishi va shaxsiylashtirilgan xizmatlarni taklif qilishi mumkin. Shuningdek, avtomatlashtirilgan jarayonlar orqali xarajatlarni kamaytirish va xizmatlarni tezlashtirish imkoniyatlari mavjud.

Iqtisodiy omillar sug'urta bozorining rivojlanishi va barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Mamlakatning umumiy iqtisodiy holati, daromad darajasi va iste'molchilarning xarid qobiliyati kabi faktorlar sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabni belgilaydi va bu talabning o'zgarishi sug'urta kompaniyalarining faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi.

Mamlakatning umumiy iqtisodiy holati, ya'ni yalpi ichki mahsulot (YIM), inflyatsiya darajasi, ish o'rinlari va iqtisodiy o'sish sur'atlari sug'urta bozorining rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. YIMning o'sishi iqtisodiyotning sog'lomligini ko'rsatadi va aholi daromadlarini oshiradi. Yuqori YIM, odatda, ish o'rinlarining ko'payishi va iste'molchilarning xarid qobiliyatining oshishi bilan bog'liq. Bunday sharoitda aholi sug'urta xizmatlarini ko'proq iste'mol qilishga tayyor bo'ladi, chunki ular xavf-xatarlarni boshqarishga e'tibor berishadi.

Inflyatsiya darajasi ham muhim omil hisoblanadi. Yuqori inflyatsiya

iste'molchilarning xarid qobiliyatini pasaytiradi va bu sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabni kamaytirishi mumkin. Masalan, agar narxlar tez o'sayotgan bo'lsa, iste'molchilar budjetlarini qisqartirishga majbur bo'lishadi va bu natijada sug'urta polislari sotib olishdan voz kechishlari mumkin. Shuning uchun, sug'urta kompaniyalari iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash uchun inflyatsiya darajasini doimiy ravishda kuzatib borishlari zarur.

Daromad darajasi sug'urta bozorining yana bir muhim ko'rsatkichi hisoblanadi. Aholining daromadlari ko'tarilganda, ularning sug'urta xizmatlariga bo'lgan talab ham oshadi. Yuqori daromadli qatlamlar ko'proq sug'urta polislari sotib olishga tayyor, chunki ular o'z moliyaviy xavflarini kamaytirishga intilishadi. Shuningdek, yuqori daromadli iste'molchilar ko'proq murakkab va shaxsiylashtirilgan sug'urta xizmatlarini qidiradilar. Aksincha, past daromadli qatlamlar uchun sug'urta xizmatlari ko'pincha prioritizatsiya qilinmaydi. Ular asosiy ehtiyojlarni qondirishga e'tibor berishadi va sug'urta xizmatlarini xarajat sifatida ko'rishlari mumkin. Shuning uchun, sug'urta kompaniyalari past daromadli iste'molchilar uchun arzon va moslashuvchan mahsulotlar ishlab chiqish orqali ularning ehtiyojlarini qondirishga harakat qilishlari zarur.

Iste'molchilarning xarid qobiliyati sug'urta bozoriga ta'sir etuvchi yana bir muhim omil hisoblanadi. Xarid qobiliyati yuqori bo'lgan aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabi ham oshadi. Iste'molchilar o'z moliyaviy holatlarini yaxshi baholaganda, ular ko'proq xavf-xatarlarni qabul qilishga tayyor bo'lishadi va shu bilan birga, sug'urta polislari sotib olishga intilishadi [3]. Bundan tashqari, iste'molchilarning xarid qobiliyatiga ta'sir etuvchi omillar, masalan, ish joyidagi barqarorlik, maoshning o'sishi va kredit olish imkoniyatlari ham muhimdir. Agar iste'molchilar o'z ish joylaridan qoniqish hosil qilsalar va moliyaviy xavfsizlikni his qilsalar, ular sug'urta xizmatlariga murojaat qilish ehtimoli oshadi.

Ijtimoiy omillar, siyosiy omillar va texnologik omillar sug'urta bozorining rivojlanishi va barqarorligida muhim rol o'ynaydi. Ushbu omillar bir-biri bilan o'zaro bog'liq bo'lib, sug'urta xizmatlariga bo'lgan talab va ularning sifatiga ta'sir ko'rsatadi.

Ijtimoiy omillar, jumladan, aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan munosabati va xabardorligi, sug'urta bozorining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Odamlarning sug'urta xizmatlariga nisbatan qiziqishi va ularga bo'lgan ishonchi bozorning asosiy ko'rsatkichlaridan biridir. Agar aholi sug'urta xizmatlarining foydasini tushunsa va ularni o'z moliyaviy xavflarini boshqarish vositasi sifatida ko'rsa, bu sug'urta polislari sotib olishga bo'lgan talabni oshiradi. Biroq, ko'plab mamlakatlarda aholining sug'urta xizmatlari haqidagi xabardorligi past darajada. Bu esa sug'urta kompaniyalariga o'z mahsulotlarini targ'ib qilish va iste'molchilarni ma'lumot bilan ta'minlashda qiyinchiliklar tug'diradi. Shuning uchun, sug'urta kompaniyalari marketing strategiyalarini ishlab chiqishda ijtimoiy omillarni hisobga olishlari zarur. Masalan, ijtimoiy tarmoqlar orqali ma'lumot tarqatish, seminarlar va treninglar o'tkazish orqali aholining xabardorligini oshirish mumkin.

Siyosiy omillar ham sug'urta bozoriga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Davlat siyosati, qonunchilik va tartibga solish mexanizmlari sug'urta kompaniyalarining faoliyatini belgilaydi. Sug'urta sohasida qonunchilikning mavjudligi va uning samaradorligi kompaniyalar uchun muhimdir. Agar qonunchilik tizimi ishonchli va aniq bo'lsa, bu sug'urta kompaniyalarining ish faoliyatini yengillashtiradi va iste'molchilarga xizmat ko'rsatishni yaxshilaydi. Bundan tashqari, davlat tomonidan beriladigan rag'batlar va subsidiyalar ham sug'urta bozoriga ta'sir qiladi. Masalan, davlat tomonidan moliyalashtiriladigan sog'liqni saqlash sug'urtasi dasturlari aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan talabini oshirishi mumkin. Siyosiy barqarorlik ham muhim ahamiyatga ega; agar mamlakatda siyosiy noaniqlik mavjud bo'lsa, bu investorlarning ishonchini pasaytirishi va sug'urta kompaniyalarining rivojlanishini to'sqinlik qilishi mumkin.

Texnologik omillar, xususan, raqamli innovatsiyalar va yangi texnologiyalar joriy etilishi, sug'urta xizmatlarining sifatini va samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Raqamli texnologiyalar yordamida sug'urta kompaniyalari o'z xizmatlarini yanada qulayroq va tezkor qilib taqdim etish imkoniyatiga ega. Masalan, onlayn platformalar orqali sug'urta polislari sotib olish, da'vo

jarayonlarini tezlashtirish va mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash mumkin. Shuningdek, big data va sun'iy intellekt texnologiyalari sug'urta kompaniyalariga mijozlar haqidagi ma'lumotlarni tahlil qilish va ularning ehtiyojlariga mos mahsulotlar taklif qilish imkonini beradi. Bu esa nafaqat xizmat sifatini oshiradi, balki xarajatlarni kamaytirishga ham yordam beradi. Raqamli innovatsiyalar shuningdek, mijozlarga o'z polislari va da'vo jarayonlarini onlayn kuzatish imkonini beradi, bu esa ularning qoniqishini oshiradi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy, siyosiy va texnologik omillar sug'urta bozorining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiy omillar aholining sug'urta xizmatlariga bo'lgan munosabati va xabardorligini belgilasa, siyosiy omillar davlat siyosati va qonunchilik orqali bozorni tartibga soladi. Texnologik omillar esa raqamli innovatsiyalar orqali xizmat sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Sug'urta kompaniyalari ushbu omillarni hisobga olib, o'z strategiyalarini ishlab chiqishlari kerak, bu esa ularning muvaffaqiyatini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sharipov, K. A., and D. Jo'rayev. "Milliy iqtisodiyotni rivojlanishida sug'urta institutlarining tutgan o'rni." *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT* 1.2 (2024).
2. Mirzayev, Bobur. "Yalpi sug'urta mukofoti hajmiga ta'sir etuvchi omillar asosida sug'urta bozorini ekonometrik tahlili." *YASHIL IQTISODIYOT VA TARAQQIYOT* 1.11-12 (2023).
3. Ravshonbekovna, Bekberganova Mohira. "SUGURTA TUSHUMLARIGA TASIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI." *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting* 4.06 (2024): 91-94.